

Vakıflar Dergisi

Yıl: Aralık 2017 • Sayı: 48

Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

VAKIFLAR DERGİSİ

Yıl: Aralık 2017- Sayı 48 Hakemli Dergidir.
TUBİTAK ULAKBİLİM
Sosyal Bilimler Veri Tabanı (SBVT) tarafından taranmaktadır.

Sertifika No: 16651
ISSN: 1011-7474

Sahibi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Adına
Dr. Adnan ERTEM

Yayın Koordinatörü

Rifat TÜRKER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Adnan TÜZEN

Yayın Yönetmeni

Mehmet KURTOĞLU

Editörler

Hüseyin ÇINAR, Fatih MÜDERRİSOĞLU

İngilizce Editör

Miyase KOYUNCU KAYA

Dergi Sekreteryası

Hasan DEMİRTAŞ

Tashih

Hasan DEMİRTAŞ

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Mehmet BULUT	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Yılmaz KURT	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mehmet ÖZ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ali YILMAZ	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Miyase KOYUNCU KAYA	Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
Yrd. Doç. Dr. Fatih MÜDERRİSOĞLU	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Murat YILMAZ	Ahmet Yesevi Üniversitesi

Yayın Danışma Kurulu

Prof. Dr. Hakkı ACUN	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mehmet AK	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet AKGÜNDÜZ	Amsterdam Üniversitesi
Prof. Dr. Enver ÇAKAR	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Abide DOĞAN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Géza DAVID	Macar Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ	Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Özer ERGENÇ	Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Süreyya FAROQHI	Bilgi Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut KAYA	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Yunus KOÇ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Heath W. LOWRY	Bahçeşehir Üniversitesi
Prof. Dr. İlber ORTAYLI	Galatasaray Üniversitesi
Prof. Dr. Hüsrev SUBAŞI	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Eugenia KERMELİ ÜNAL	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Aysel TÜKEL YAVUZ	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Musa YILDIZ	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Vefa ÇOBANOĞLU	İstanbul Üniversitesi
Dr. Rhoads MURPHEY	Emekli Öğretim Üyesi
Evangeila BALTA	Ulusal Yunan Araştırma Vakfı / Yunanistan
Mehmet ÇETİN	Araştırmacı

Yayın ve Danışma Kurullarındaki isimler ünvan ve soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Dergimize gönderilen yazılar, önce yayın kurulunca incelenir ve uygun bulunanlar, değerlendirilmek üzere alanında çalışması ile tanınmış iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayınlanan yazı, belge ve fotoğrafların her türlü hukukî mesuliyeti yazarına aittir.

Yazışma Adresi

T.C. BAŞBAKANLIK
Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı
Vakıflar Dergisi Atatürk Bulvarı No: 10 06050 Ulus / ANKARA / TÜRKİYE
Tel: (0312) 5096000- Faks: (0312) 324 47 22
e-posta: vakiflaryayin@yahoo.com- web: www.vgm.gov.tr

Yapım

Semih Ofset S.E.K. Yayıncılık

Kapak ve Sayfa Tasarımı

M. Edip ERDOĞAN

Baskı

www.semihofset.com.tr- 0312 341 40 75

İÇİNDEKİLER

Takdim	3
Önsöz	5
İçindekiler/Contents	7
Amasya Kazası'nda Seydi Çelebi ve Mehmed Çelebi'ye Ait H. 790/ M. 1388 Tarihli Türkçe Vakfiye Turkish Waqf Deed that Belongs to Seydi Çelebi and Mehmed Çelebi in District of Amasya Dated H. 790/ M. 1388 Sıddık Çalık	9
Niksar Kazası Sinan Bey Vakıfları Waqfs of Sinan Bey in the District of Niksar Ali Açıkl	17
Sıbyan Mekteplerinin Mimarisi: Abdullah Paşa Sıbyan Mektebi Örneği Architecture of Sıbyan Mektebs: Sample of Abdullah Paşa Sıbyan Mekteb Çiğdem Belgin Dikmen - Ferruh Toruk.....	35
Osmanlı'da İcâreteyn Uygulaması Hakkında Yeni Değerlendirmeler New Perspectives on the Practice of İcâreteyn (Double-Renting) in the Ottoman Waqf System Ramazan Pantık.....	75
Çemişgezek Süleymâniye Camii Vakfı Süleymâniye Mosque of Cemisgezek Celalettin Uzun.....	105
18. Yüzyılda Hayırsever Bir Osmanlı Veziri: Hâfız Mustafa Paşa'nın Elazığ ve Malatya Vakıfları A Benefactor Ottoman Vizier in the 18th Century: Elazig and Malatya Foundations of Hâfız Mustafa Pasha Murat Alanoğlu	123
Alaca Minare Mescidi Yapısal Performansının İncelenmesi Investigation of the Structural Performance of Alaca Minaret Mosque Burçin Şenol Şeker	137
Cihât Mevzuatı Jihât (Duties) Legislation Talip Ayar.....	145
Tarihçe-i Harem-i Şerif-i Kudsi History of Harem-i Şerif in Jerusalem Mevlüt Çam.....	195
Kitâbiyât.....	203
Hasan Hüseyin Güneş, Kudüs Meğâribe Mahallesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017, 260 s. ISBN: 978-975-19-6820-3 Mustafa Öksüz.....	205
Mustafa Kaygısız, Turgutoğulları: Orta Anadolu'nun Türkmen Beyliği, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, Aralık 2016, XIV + 200 s. ISBN: 978-605-9427-59-3. Yusuf Turan Günaydın	207
İbrahim Hakkı Konyalı'nın Kayıp Arşivinden İstanbul'da Mimar Sinan Eserleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ, İstanbul, 2016, 456 s. ISBN: 605-913-25-10 Mehmet Kurtoğlu.....	213
Haliç'te Büyük Bilgi Şöleni: 2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi'nin Ardından Yılmaz Kurt	219

Kitâbiyât

Öz

Kitabiyat bölümünde öncelikle Mustafa Öksüz, Hasan Hüseyin Güneş'in *Kudüs Megaribe Mahallesi* adlı çalışmasını tanıtılmaktadır. Y. Turan Günaydın, Mustafa Coşkun'a ait *Turgutoğulları: Orta Anadolu'nun Türkmen Beyliği* konulu kitabı eleştirel bir yaklaşımla ele alarak Anadolu beylikleri literatürüne katkıda bulunmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ tarafından yayımlanan *İbrahim Hakkı Konyalı'nın Kayıp Arşivinden İstanbul'da Mimar Sinan Eserleri* adlı kitap da Mehmet Kurtoğlu tarafından takdim etmektedir. Son olarak tarih profesörü Yılmaz Kurt 20-24 Kasım 2017 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen II. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi adlı etkinliği kendine özgü üslubu ile anlatılmaktadır.

Book Review

Abstract

In this part, firstly Mustafa Öksüz presents the book called *Kudüs Megaribe Mahallesi* by Hasan Hüseyin Güneş. Y. Turan Güneş contributes in literature on Anatolian principalities by making critical comments on the book called *Turgutoğulları: Orta Anadolu'nun Türkmen Beyliği* by Mustafa Coşkun. Mehmet Kurdoğlu presents the book titled *İbrahim Hakkı Konyalı'nın Kayıp Arşivinden İstanbul'da Mimar Sinan Eserleri* published by İstanbul Metropolitan Municipality Cultur Co. Lastly, Yılmaz Kurt, history professor, expresses his own views about 2nd International Archive Congress on Ottoman Lands organized on November 20 to 24, 2017 in İstanbul.

Hasan Hüseyin Güneş, *Kudüs Meğâribe Mahallesi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017, 260 s. ISBN: 978-975-19-6820-3.

Mustafa Öksüz*

İçinde bulunduğumuz yıl Kudüs ve Filistin için birçok anlamlı hadisenin gerçekleştiği tarihlerin yıldönümüne tesadüf etmektedir. Bundan beş yüz yıl evvel Yavuz Sultan Selim bu coğrafyayı Osmanlı topraklarına ilhak etmişti. Yüz yıl önce de Osmanlılar dört yüz yıl hüküm sürdükleri Kudüs'ü İngilizlere bırakmak zorunda kalmıştı. Filistin topraklarında İsrail devletinin kurulmasını öngören *Balfour Deklarasyonu*'nun da aynı şekilde yüzüncü yılını idrak ettik bu yıl. Sadece bunlar değil; *Altı Gün Savaşı*'ndan da tam olarak elli yıl geçtiği düşünüldüğünde 2017'nin Filistin için anlam ve önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Bu önem dolayısıyla olsa gerek *Vakıflar Genel Müdürlüğü* bu yıl vakıflar haftasını Kudüs vakıflarına tahsis etti. Bununla da yetinmeyerek, Türkiye'de akademik olarak ilk kez konu edinilen Kudüs mahallesine dair çalışmayı yayınladı. Söz konusu eser hiç şüphesiz bu yazıda mevzu bahis edilen *Kudüs Meğâribe Mahallesi* adlı çalışmadır.

Salahaddin Eyyûbi'nin oğlu Melik Efdal tarafından vakıf olarak tesis edilen, bu hususiyetiyle geçmişte ve günümüzde İslam Dünyası'nda müstesna bir yere sahip olan Mağâribe Mahallesi, Kudüs'ün Osmanlı egemenliğiyle tanışmasından sonra da vakıf mahallesi olma özelliğini sürdürmüştür. Osmanlılar selefleri İslam sultanların vazetmiş olduğu kanunları, âdetleri, aneleri ve vakıfları muhafaza noktasında takdire şayan bir çaba ve gayretin içinde bulunmuşlardır. Bu tutum şüphesiz İslam mirasının ve tarihi hafızanın kesintiye uğramadan devamlılığına katkı sağlayarak Müslüman kimliğinin şekillenmesinde mühim rol oynamıştır. 1967 yılında İsrail tarafından yerle bir edilerek ortadan kaldırılınca kadar Meğâribe Mahallesi asırlarca

taayin ve tespit edilen vakıf şartlarına göre varlığını muhafaza etmiştir.

Hasan Hüseyin Güneş tarafından doktora tez çalışması olarak hazırlanan ve elden geçirilerek basıma hazırlanan eser; Önsöz (ss.11-13), Giriş (ss.17-32) ve beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın metodolojik çerçevesi belirtilerek konusu, amacı, kapsamı, araştırmada kullanılan yöntem/teknikler ve kaynaklar ele alınmıştır. Tapu tahrir, evkâf tahrir defterlerinin yanı sıra Kudüs şer'iyeye sicillerinden faydalanılmıştır. Adı geçen kaynaklardaki verileri kullanarak özelde Osmanlı ve genelde ise Müslümanların hâkimiyetinde kalmış olan Kudüs'e ve bu şehrin tarihine ışık tutacak bir mahalle monografisi hazırlanmıştır.

Yazar "Osmanlı idaresindeki Arap eyaletlerine dair yapılan araştırmaların daha çok şehir araştırmaları şeklinde olduğunu ve mahalle gibi şehrin alt birimi üzerinden yeterince araştırılmalar yapılmadığını" vurgulayarak araştırmanın amacının "Kudüs'te belirgin ayırıcı özellikleri olan Meğâribe mahallesinin ve Meğâribe cemaatinin söz konusu ayırt edici toplumsal yapısını ortaya koymak" olduğunu belirtir.

"Şehir ve Mahalle" başlığını taşıyan birinci bölümde (ss.35-62) "İslam Şehri Tartışmalarına" Farabi ve İbni Haldun üzerinden değinilerek literatürdeki Eugen Wirth, A. H. Hourani ve G. E. Von Grunbaum'un tezleri değerlendirilmiş ve bu bağlamda bir Osmanlı şehrinin niceliği/niteliği üzerinde durularak "mahalle" kavramı tartışılmıştır. Yazarın bu bölümde şehir ve mahalle tartışmalarına girişmesi çalışmasını teorik bir zaviyeye oturtmak istemesinden ve "Meğâribe mahallesinde oturmak,

* Araştırma Görevlisi, Dr., Dicle Üniversitesi Tarih Bölümü.

yaşamak onun cemaatine mensûp olmak nasıl bir şeydi?” sorusuna cevap bulma arzusundan kaynaklanmaktadır.

“Meğârîbe’nin Kudüs’e İskânı Demografik ve İktisadi Yapısı” adlı üçüncü bölümde (ss. 65-105) mahallenin kuruluşu ve buraya adlarını veren Mağârîbe Cemaati hakkında etraflıca malumat verilmiştir. Haçlı işgali esnasında cemaatin rahat bir şekilde Kudüs’e girmesi ve Haçlılarla tesis ettikleri dostluk dikkat çekicidir. Yazar “henüz vakıf tesis edilmeden evvel Kudüs’te Meğârîbe Mahallesi olarak bir yerleşim biriminin varlığının tanındığını söylemek mümkündür” diyerek vakıflaşma sürecinden çok önce başlayan bir iskânın mevcudiyetine işaret etmiştir. Vakıanın daha iyi anlaşılması bağlamında şehirdeki diğer mahallelere ve nüfuslarına da değinilmiştir.

“Meğârîbe Mahallesinin Yönetimi ve Cemaatinin İçtimai Yapısı” başlıklı üçüncü bölümde (ss. 109-143) mahallenin idaresi, müntesiplerinin tereke mevzusu, şeyhin vazifeleri, evlilikler, boşanmalar, ölümler ve cemaatin/mahallenin kimlik bilinci ele alınmıştır. Özellikle tereke konusu mahallenin yöneticileriyle şehrin idarecilerini zaman zaman karşı karşıya getirmiş ve bu konuda İstanbul’a muhtelif şikâyetler gittiği devrin kaynaklarından takip edilmektedir.

Dördüncü bölüm (ss.147-163) “Meğârîbe Mahallesi ve İlişki Ağları”nı ele almaktadır. Kentin içinde ve dışında tesis edilen ağlar, mahallenin çevresiyle nasıl bütünleştiğini göstermesi noktasında mühimdir. Özellikle Aynı Kârîm Köyü’nün başta buğday olmak üzere çeşitli ihtiyaçların karşılanması noktasındaki rolü mahallenin şehrin içine hapsolmediğini ve kırsal yaşamla ilişkisinin canlı olduğunu söylemektedir. Mahallenin kökenlerinin bulunduğu Mağrib ile olan ilişkisinin başta hac olmak üzere çeşitli vesilelerle devam etmesi dikkat çekilen noktalardan biridir.

“Kurumlar ve Yapıtlar” başlıklı beşinci bölümde (ss.167-184) ilmi müesseselere, camilere, han-gâhlara ve zaviyelere değinilmiştir. Efdaliye ile Fahriye medreselerinin mali gelirleri ve idari işleyişi de yazar tarafından tarihi bağlamında incelenmiştir. Bugün Ağlama Duvarı olarak bilinen fakat aslında adı Burak Duvarı olan yerin mahallenin Mescid-i Aksa’yla doğu sınırını teşkil etmesi hasebiyle Meğârîbe Mahallesi’nin Harem-i Şerîf’in kısmen bir parçası sayılabileceği de yazarın vurguladığı hususlardandır.

Sonuç kısmında (ss.185-189) Meğârîbe Mahallesi’nin vakıf olması noktasında nevi şahsına münhasır bir özelliğe sahip olması hasebiyle İslam Dünyası’nda bir benzerinin bulunmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca sadece Mağribîlere açık olması yabancılara kapalılığı nedeniyle mahallenin kimliğinin kökenlerine sadık bir şekilde muhafaza edildiği de dikkat çekilen bir diğer husustur. Mahallenin XVI. yüzyıl boyunca Kudüs’ün gelişiminden ve değişiminden etkilenmesine rağmen kaybolmaması ve varlığını devam ettirmesi kendine has bir vakıf mekâna sahip olmasından kaynaklandığı yazar tarafından ifade edilmektedir.

Sonuç olarak eser, artık bugün kendisinden neredeyse bir iz kalmamış mahallenin öyküsünü dönemin kaynakları zaviyesinden anlatması ve tarih alanda mahalle çalışmalarına katkı sağlama noktasında önemlidir. Bunun yanı sıra takdim yazısında Adnan Ertem’in belirttiği gibi, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez bir Türk araştırmacının Filistin’deki Osmanlı Arşivi’ne giderek oradaki kaynaklardan istifade etmesi de mühimdir. Ayrıca, Osmanlı tarihi araştırmalarında mahalle üzerine yazılanların belirli konular etrafında dolaşan makalelerden müteşekkil olduğu hatırlanmalıdır. Hâl böyle olunca yazarın da dikkat çektiği gibi, bir iki örnek dışında Osmanlı mahalle yapılanmasına ışık tutan mahalle monografisi bulunmamaktadır. Eser, bu anlamda da bir boşluğa işaret etmektedir.